

ILIJA MITIĆ
Dubrovnik

O konzulatu Dubrovačke Republike u Aleksandriji

U drugoj polovini XV stoljeća pomorstvo je u Dubrovniku stalno napredovalo. Prostrano balkansko tržište bilo je tada u vlasti velikog turskog carstva, pa su dubrovački trgovci na tom području slobodno poslovali i u punoj mjeri koristili jedinstvene carine koje su Turci uspostavili kao i veliko bogatstvo sirovina ovih zemalja. Istovremeno je na moru znatno ojačala trgovina između istočnih i zapadnih obala Mediterana. Dubrovčani tada, u većoj mjeri nego ranije preuzimaju posredničku trgovinu između balkanskih zemalja i ostalih luka na Sredozemlju. Najvažniju vezu održavali su Dubrovčani sa talijanskim lukama i to iz samog Dubrovnika ili iz raznih mediteranskih luka, prvenstveno turskih.

Kroz čitavo XVI stoljeće Dubrovčani su mnogo odlazili u Aleksandriju prevozeći olovo, ulje i koralje pored ostale robe, odakle su sa svojim brodovima prenosili razne začine, kolonijalnu robu, lan, fine kože i drugu robu u Dubrovnik ili u razne druge mediteranske luke. Za vrijeme više od jednog stoljeća prilike se u tom pogledu nijesu izmjenile, a dubrovačko pomorstvo tada doživljava svoj najveći uspon i prosperitet. Kako je razvoj dubrovačke pomorske trgovine uvjetovao osnivanje konzulata, Dubrovnik sklapa 1510. godine trgovački ugovor sa egipatskim sultanom Abunasarom, a malo vremena iza toga (oko 1516. g.) pojavljuje se dubrovački konzulat u luci Aleksandriji. Ovaj je konzulat bio ujedno i prvo službeno predstavništvo Dubrovnika u sjeverno-afričkim zemljama, jer tek u drugoj polovini XVIII stoljeća nalazimo u ostalim afričkim lukama, u Tunisu, Tripolisu i Alžiru dubrovačke konzularne predstavnike.

Od sredine XVI stoljeća Dubrovnik je vodio diplomatsko političku borbu sa Francuskom kako bi izbjegao zaštitu francuske zastave na Levantu i istakao svoju nezavisnost u pomorskoj trgovini. Godine 1536. i 1569. Francuska je dobila od Porte posebne povlastice za trgovanje na Levantu. Ovim povlasticama bila je priznata francuska zastava na području turskog carstva, time da i brodovi drugih država mogu slobodno trgovati pod francuskom zastavom. Sredinom XVI stoljeća Dubrovnik pokušava da se odmetne od francuske zastave i da koristeći se povlasticama koje je ranije nego Francuska uživao na području Turske, učini od svog konzulata u Aleksandriji stjecište trgovine ostalih mediteranskih zemalja. Francuska je energično ustala protiv ovog pokušaja Dubrovnika i tako se rodio spor koji je sa prekidima trajao skoro dva stoljeća. Francuska je uporno tražila od turskih vlasti da zabrani rad dubrovačkog konzulata u Aleksandriji, premda su Francuzi osnovali svoj konzulat u toj luci tek 1548. godine, dakle iza Dubrovčana. Osim povlastica zaabjedničkih sa Francuskom, Dubrovnik je imao da kao povlaštena, tributom vezana Republika, plaća na području turskog carstva 20% carine, dok su drugi narodi plaćali 50% carine od uvezene ili izvezene robe. Dubrovački je Senat već 1575. godine odredio da može biti izabran za konzula u Aleksandriji svaki onaj vlastelin koji navrši 30 godina života i to za vrijeme od 4 godine. Također je tom prilikom bila tačno određena sudska nadležnost konzula, tako da je konzul u Aleksandriji mogao da sudi u svim sporovima među Dubrovčanima ukoliko spor nije prelazio iznos od 150.— dubrovačkih dukata. Preko tog iznosa stranke su mogle voditi spor samo u Dubrovniku.

Tokom XVII stoljeća zbog općeg opadanja dubrovačke pomorske trgovine po mediteranskim lukama, kao i zbog razornog potresa koji je 1667. godine uništio veliki dio Dubrovnika ne spominje se dubrovački konzulat u Aleksandriji. Za Aleksandriju i ostali Levant plovili su dubrovački brodovi i u XVII stoljeću ali u znatno manjoj mjeri. Da bi donekle unaprijedio dubrovačku trgovinu na Levantu Senat je ovlastio dubrovačke kapetane (1675) da mogu slobodno sklapati prevozne ugovore za Aleksandriju i Smirnu.

Početkom XVIII stoljeća bili su od dubrovačke vlade određena (1703) tri Senatora koji su imali zadatak da ispi-

taju trgovinu sa Aleksandrijem i potrebu ponovnog osnivanja dubrovačkog konzulata u toj luci. Na osnovu njihovog predloga Senat je izabrao dvije godine kasnije (1705) Luku Barka za dubrovačkog konzula u Aleksandriji. Ovaj je konzulat djelovao neprekidno tokom XVIII stoljeća sve do pada Republike, a kroz to vrijeme se smjenilo 19 Dubrovčana na položaju konzula u Aleksandriji. Ovaj su konzulat vodili Dubrovčani izabrani od Senata, postavljani na temelju berata iz Carigrada. Oni su imali određenu plaću, te bi se po završenoj konzularnoj službi vratili u Dubrovnik i počeli baviti prijašnjim poslovima. Berate za dubrovačke konzule u Aleksandriji pribavljali su kod Porte, na traženje Senata, poimenično za svakog novog konzula »poklisari harača« ili generalni konzul Dubrovačke Republike u Carigradu. Berat je vrijedio samo za određenog konzula i za vrijeme trajanja njegove službe, jer je izdavanje berata bilo vezano uz prilične troškove. Konzul u Aleksandriji, kao i sve ostali dubrovački konzuli u Istočnom Mediteranu, imao je pravo da na svom konzularnom području imenuje vicekonzula uz suglasnost Senata i odobrenje Porte. Za rad vicekonzula morao je dubrovački generalni konzul u Carigradu pribaviti posebni ferman. Dubrovački konzulat u Aleksandriji obuhvaćao je područje grada Kaira, kao i luke Damiata i Roseta. Vicekonzulat u Roseti se spominje 1751., a u Damiati 1786. godine.

Odredbom dubrovačke vlade iz 1751. godine bili su određeni dubrovačkom konzulu u Aleksandriji troškovi za stan, hranu, odjelo, poslugu, tumače i druge potrebe, koji su teretili državnu blagajnu. Osim toga konzul je smio da na račun svoje plaće zadrži izvjestan postotak (20 do 30%) naplaćene konzularne takse od dubrovačkih brodova, dok je ostatak morao da šalje u Dubrovnik. Prihod konzulata se sastojao od ubiranja konzularne takse koja se naplaćivala kod ukrcaja ili iskrcaja robe. Konzul je morao voditi posebnu knjigu o naplati konzularne takse i koncem svakog, odnosno svakog šestog mjeseca, slati obračun Senatu. U drugoj je polovini XVIII stoljeća prosječno oko 60 dubrovačkih brodova prolazilo godišnje kroz aleksandrijsku luku. Ovi su brodovi većinom plovili iz Aleksandrije za Smirnu i Carigrad, te za Livorno, Đenovu i ostale luke Zapadnog Mediterana. U vođenju dubrovačkog konzulata u Aleksandriji bila je potrebna velika obazrivost i sposobnost jer je u toj luci bilo nored turskih puno kršćanskih i jevrejskih trgovaca. Jevrejski trgovci i carinici predstavljali su poseban značaj za Dubrovčane, jer je od njih zavisilo kakav će stav zauzeti njihovi poslovni prijatelji u ostalim Mediteranskim lukama prema dubrovačkim brodovima.

Konzularna služba u Egiptu smatrala se i u drugim državama toga doba kao veoma teška i delikatna. U prvom redu zbog nemoći turske centralne vlasti da drži u pokornosti podanike udaljene od centra, što je stvaralo mogućnost za samovolju i tiraniju lokalnih vladara. Pored stalne anarhije, položaj konzulata u Egiptu otežavale su i češće epidemije kuge koje su ometale razvoj trgovine i plovidbe, a time i poslove konzulata. Pored svih nevolja i poteškoća na koje je nailazio dubrovački konzulat u Aleksandriji ova je luka bila privlačni trgovački centar na Levantu koji je snabdjevaio tursko carstvo prehranbenim artiklima, a Zapadnu Evropu istočnim proizvodima.

Dubrovački konzulat u Aleksandriji, u sklopu ostalih mnogobrojnih dubrovačkih konzulata, omogućio je dubrovačkoj trgovačkoj mornarici da vrši ulogu pomorskog prijevoznika po Mediteranu, što je doprinijelo prosperitetu dubrovačkog pomorstva, ugledu dubrovačke zastave i povećanju nacionalnog dohodka Republike.

Bilješke i literaturu donijet ćemo uz slijedeći članak istog pisca.